

Lucija Stepančič

Mesečina je tudi nad Butalami mesečina

Kaj berejo ljudje, ki so sposobni predlagati tako drastične ukrepe na račun avtorskih honorarjev? Le kakšna je lahko najljubša knjiga osebe, ki pisatelje (skupaj z drugimi ustvarjalci) obsoja na beraško palico? Pomislek se mi je kdove od kod prikradel v poznem popoldnevu, nekam hitro po tistem, ko je zazvonil telefon z naročilom za uvodnik. Zdaj pa se nikakor ne znebim nekakšnega smešnega vprašanja. Vprašanja o knjigi, ki jo ima, če jo ima, na nočni omarici tipični predstavnik politike ali gospodarstva. Včasih je dobro, da se ideje ne zapiše in ovrednoti kar na mah, tako se, svobodna, kot je prišla na svet, razbohoti do skrajnih razsežnosti. In tako sem lahko, med pripravljanjem večerje, po mili volji špekulirala o literarni kulturi naše vrle davkarije. Od telefona sem namreč zavila naravnost v kuhinjo, in ne do računalnika. S svojim osebnim proračunom si nikakor ne morem privoščiti gospodinjske pomočnice, da o varuški niti ne govorim. Po novem pa bomo, kot je videti, zadovoljni že, če bo zadoščalo za večerjo. Takšno doma pripravljeno in preprosto, da ne bi mogla biti bolj, takšno, kot jo nekako vendarle spravim skupaj za štiri osebe. Stanovanje vse bolj spominja na štrajk smetarjev (in to tistih v New Yorku), po nekakšnem čudežu pa mi, v premem sorazmerju z naraščanjem stopnje nereda, v glavi vse bolj blesti spokojna kontrastna podoba. Spalnica. Ki ni obenem atelje, otroška soba, likalnica, kjer se ne kopičijo zunajsezonska garderoba in kupi časopisov, šolske knjige starejšega sina, previjalna miza za mlajšega. Spalnica, ki je namenjena samo spanju oziroma nočnim aktivnostim, udobje lastnika, ki se pusti več kot spodobno plačevati za svoje vsakodnevno trpljenje na takšnem ali drugačnem ministrstvu, v takšni ali drugačni stranki. S pomočjo fantazije, ki je bojda sveta lastnina knjižnih moljev, si lahko zamislim prednosti visoko sofisticiranega interierja. Le pri že omenjeni nočni omarici se zatakne. Naslovnice knjige, s katero si ne preveč revni spalec olajšuje dostop do sanj, nekako ne razločim. *Bridget Jones?* Pri staromodnejših s stilnim pohištvom pa *Angelika, angelska markiza?* Če naj bi borba z vsakdanjostjo čisto zares odzrla pozornost, ki jo zahteva visoka literatura. Saj se menda ne da sanjariti ob odprtem uradnem listu in tudi ne ob borznih poročilih.

Večer se je medtem privlekel do TV-dnevnika. Časi, ko smo si ga lahko privoščili prešpricati, so že davno mimo. Ure, *ko dobrave se mrače*, je seveda mogoče zapraviti tudi bolj navdihnjeno. Tako kot pred sto leti, ko se je v somraku pisalo in umiralo. Hipersenzibilne poete slovenske moderne si je sicer nekam težko predstavljati, da bi že vse od poletja s paranoično vnemo sedali pred ekrane in svoje najustvarjalnejše trenutke zapravljali za vedno nova tuhtanja o vedno novih grdih presenečenjih. Za postpostmoderne pa naj bi bilo nekaj takega samoumevno, so pač krivi, da so še živi. Pa ni bilo, vsaj danes, nič novega, vsaj na tem področju ne, južni sosedi so nam vzeli morje, to pa bo itak, če že ne drugega, vsaj po vseh enako počilo. Klofuta je namenjena vsem, od tistih, kronično precenjenih, ki bodo sedaj (predvidevam) z nekaj več težav vijavajali svoje jadrnice in gliserje, do delavk Alpine, ki morja že lep čas niso videle in ga tudi lep čas ne bodo. Nekaj odtežitve naj bi prinesla kultura, s katero se vsakokrat zaključujejo peklenške jeremijade dnevnih novic. Magnet si je sicer vredno ogledati, čez prispevke nimam pripomb, si bom pa vseeno upala z *majcenim predlogom na dan*. Glede knjig, seveda. Le kaj imamo od tega, da vedno znova le igralci in umetniki, pa taki in drugačni kulturniki govorijo o svojih najljubših knjigah? Vse bolj me zanima, kaj bi dobili, če bi se z območja zanesljivega okusa spustili naravnost v volčji brlog, če bi namesto kakšne načitane dive o svojih bralskih strasteh spregovorila na primer gospa s finančnega ministrstva, in to prav tista, ki umetnike in družine z več otroki opozarja, da so že nemarno prebogati in naj za božjo voljo ne bodo tako usekani na denar. Manjka se le še nesramno hiter snemalec, ki bi politike, namesto o referendumih, spraševal o najljubših knjigah ... časa, da bi odgovorili na vprašanje, pa bi imeli kot v osnovni šoli ... Saj ne, da bi vprašani zdaj morali, davkopláčevalcem v zabavo, izpasti bedaki. Nihče tudi ne trdi, da posamezna presenečenja niso možna. Trditev, da "pisci osnutka zakona nimajo pojma, kako nastaja umetniško delo", pa bi gotovo ostala v veljavi. In tako ne bi nikogar posebej začudilo, če bi prišlo na dan, da je od književne vzgoje ostal le še stereotip o umetniku, ki ves jetičen le nekako še spravi skupaj svojo zadnjo mojstrovino, preden ga življenje v Cukrarni zvrne v prerani grob. Stereotip, ki je morda navdihnil najnovejšo pogruntarčijo finančnega ministrstva in ki skriva v sebi nekam neveselo bojazen, da bosta gospodarstvo in politika kmalu sposobna prisiliti kulturo, da se začne zanimati zanju, medtem ko kulturi kaj takega ne bo nikoli uspelo. Pa se ljudje na vodstvenih položajih v resnici lahko odpovejo prednostim, ki jih prinaša življenje s knjigami? Kultiviranju notranjega življenja? Izostrenemu razumu in intuiciji? Širini, ki razgledanemu omogoča biti vedno korak pred drugimi, obenem pa (p)ostati uživač? Nas v resnici hočejo prepričati, da se nameravajo pridružiti vsesplošnemu podcenjevanju mentalne nadgradnje, pa konec koncev tudi mentalne higiene?

Morda pa preforsiram književnost in pozabljam, da so naši velemožje lahko bolj vizualno usmerjeni, da se namesto med knjigami raje do onemoglosti sprehajajo po galerijah in svoje svetovljansko uživaštvo poudarjajo z ustreznimi zbirkami umetnin. Le kaj lahko ugaja človeku, ki slikarje podavi z neznosno davčno zakonodajo? Pa menda nima doma obešenih uokvirjenih slik s koledarjev, ali pa mogoče celo le koledarja s sliko gasilskega vozila in z napisom Srečno novo leto Vam želi Vaš dimnikar? Je o dohodkih umetnikov kompetenten odločati nekdo, ki po vsej verjetnosti ni še nikoli razmišljal, kako nastanejo vse tiste pisane tvorbe, ki jih razgledani ljudje obešajo po stenah? Za originalnega Rembrandta je danes sicer vsakdo prereven, za slovenske moderniste in postmoderniste pa se še vedno napraska skupaj, kadar je treba opremiti tako imenovane reprezentančne prostore, saj je na tem področju slab okus resnično komičen. Bolj ali manj uradni obiskovalci morda ne bodo opazili, da gostitelj že trideset let ni našel časa, da bi pogledal v svojo najljubšo knjigo (katero vendar?), kiksi, obešeni po stenah, pa bodo izvabljali nasmeške ob nepravem času, in ti so morda še bolj kompromitirajoči kot pa neujemanje takšnih in drugačnih stališč. Krivi bodo pa seveda umetniki, kaj pa so tako perverzno razvili svoje darove in bedno vsakdanjost tako vrtoglavo prekrili s svojimi dosežki, da pošten človek ne more več nalimati kakršnihkoli tapet in najcenejšega opaža, še posebej, če naj predstavlja takšno in drugačno elito. Torej je treba usekati po slikarju, ki je privzdignil kriterije vizualnosti, preprosto dejstvo vidnega povzdignil v umetnost in s tem posredno za večne čase kompromitiral ultrapas in tapisone.

Medtem se je že do kraja znočilo, v deževnih jesenskih nočeh je tema bolj točna kot smrt. Televizijski dnevnik, ali ura resnice, kot so ga pred časom propagirali plakati, se izteka, nelagodje pa bliskovito prekrijejo reklame. Zdaj so važni le še deodoranti in pa kobajagi inteligentni gospodinjski aparati, z denarjem, ki ga še niso odnesli dacarji, si lahko kupim hladilnik, ki je manj pozabljiv od mene, kaj kmalu pa me bo v pameti krepko prehitel že kotliček na veceju. In tega naj bom še vesela, tako me vsaj prepričujejo aseptični nasmeški, ki ničesar ne vedo o tekstilnih delavkah, ki bi se morale čez noč preleviti v Kitajke, pa niti o rudarjih, ki še vedno niso dobili junijske plače, v trenutku naj tudi pozabim na naše tako objokovano morje, saj si sredozemsko obalo lahko ogledujem tudi v reklamah za Renault. Le zakaj potem še vedno mislim na nočne omarice in na ljudi, ki se bodo prej znebili knjig pod blazino kot pa kahle pod posteljo? Bi taki prishuhnili vsaj floskulam o prepoznavnosti Slovenije? Za prepoznavnost pa sta, kot vemo, zadolženi umetnost in kultura. Imena zmagovalcev na antičnih olimpijskih igrah danes prav nič ne pomenijo, Grčija pa je še danes Grčija zaradi svojih filozofov in kiparjev. Kriteriji v dva tisoč petsto letih še malo niso zastarali in tako

je danes edinole Irak tisti, ki se mu za prepoznavnost ni treba truditi, saj je za njegov imidž poskrbela politika s sebi lastno učinkovitostjo. Zares: Sadama pozna ves svet, medtem ko ustvarjalni duhovi privlačijo dosti manjše občinstvo, pa naj so še tako genialni. Kaj zdaj? Naj Bushovemu Juriju namignemo, da se za slovenskimi zapečki skriva nekaj radioaktivnega? Saj ne rečem, da tega ne bi z veseljem verjel ... Pa dosti o tem. Špekulacije o bralskih nagnjenjih so me očitno že predaleč pripeljale. Predaleč glede na to, da bi rada vsaj še kaj malega prebrala, knjiga starih pesmi pa mi medtem še ni nikamor ušla.

Ko dobrane se mrače, / k meni spo glasovi tihi / kakor tožbe tajni vzdih / src, ki v žalosti žive. Tisti, ki so to noč resnično žalostni, ki se jim je življenje spremenilo v nočno moro, bi mislili, da se norčujem. Tisti, ki se okoriščajo s stanjem stvari, pa bi me imeli za precej pritegnjeno. Citiram namreč delo hudo nesrečnega človeka, pesnika Josipa Murna, ki je pred sto leti umrl zelo mlad. Od kod potem trdovratno prepričanje, da verz, ki ni drugega kot kupček besed, lahko nenadoma osmisli bivanje na tem svetu? Ga počloveči in prežene občutek izpraznjenosti in celo oskrunjenosti, ki ga prinašajo tako dejstva v realnosti kot tudi interpretacije v medijih? Lepote ni na pretek na tem svetu in kdo ve, kaj se bo zgodilo, če jo bodo pesniki nehali odkrivati. Lepote je celo vse manj, odkrivanje pa vedno težje, razen seveda za vse, ki bi lepoto mirne duše poenostavili v znosnost, to pa zaupali psihoterapevtom in psihiatrom. Kar pa bi sproduciralo le še brezštevilne trume norcev ... Resničnost je utemeljena v mentalnosti, kadar pa nas mora na to opozoriti psihiater, je ponavadi, žal, že prepozno.

Tiho, tiho dalje sanja / noč z bleščečimi očmi, se glasi osupljivo lep zaključek te pesmi in, resnično, brez Murna bi človeku kaj težko padlo na pamet, da po koncu kakorkoli zoprnega in banalnega dne pogleda malo ven in se pusti presenetiti bleščeči lepoti. Noč se je naredila čisto po pesnikovem okusu, z vetrom in dežjem, kapljanje in šumenje pa prinašata olajšanje, kakršnega sicer vsakdo zaman pričakuje od človeškega sveta. Narava se je spustila vse do bloka, kjer stanujem, in brez poezije bi bilo odpiranje okna pač čisto navadno zračenje, še ena od gospodinjskih dolžnosti. Tako pa je nenaden vdor zraka pospremljen z začudenjem, kakršnega si zasluži, saj ni le kisik tisti, ki prežene naporne bedarije dneva. Osmišljanje, pospeševanje mišljenja, neizmerno povečan občutek bivanja. Poigravanje z eksperimentalnimi jazi ... odgovora na vprašanje, kaj prebirajo predlagatelji zakona, pa še vedno nimam. O knjigi, ki so jo nazadnje prebrali, predvsem pa seveda o tisti, ki je postala in ostala najljubša. O literarni osebi, ki je napravila najmočnejši vtis. In tisti, s katero so se najbolj identificirali. O avtorju, ki jih je najbolj prepričal, in o slogu, ki jih je najbolj presenetil. O zgodbi, ki jih je najbolj zabavala ali pa najbolj razžalostila. O knjigi, ki bi si jo sami

želeli napisati. O vzdušju, ki jih je najbolj očaralo. Če že moram biti ves čas tako tečna s temi svojimi knjigami. Če si ne morem zamisliti, da so naši politiki na dnu srca morda raje pustolovsko usmerjeni in da jih vsako prsto minuto mami življenje, kakršno je, daleč od zaprašenih knjižnih polic? Instinktivna modrost kmečke pameti, brez vsake akademske potvorjenosti? Življenje ulice, z osupljivo logiko preživetja? Morda pa živijo za divjo romantiko hitrosti, morda so z vso dušo zapisani misterijem strasti, ali pa v bistvu preprosti in pošteni fantje v nedeljo raje odpeljejo taščo na Brezje?

Sem spet zabredla predaleč? Deseta ura, ko največkrat začnem s pisanjem, se počasi približuje. Čas, ki leze v globino noči, je obetaven za več stvari, ki pa jim je skupno vsaj to, da je zanje potrebno kar najbolj temeljito pozabiti na vsiljive zoprnije dneva. Trpečega človeštva se delno usmili že bioritem, ki s prijazno lenivostjo, kot kakšna ogromna temna cunjca, zabriše peklensko preciznost kolesc v glavi. Šole, trgovine, sodišča, banke in ambulante so ena za drugo zazehale in zaklenila vrata, od tod po vsej verjetnosti olajšanje, ki nenadoma zaveje po ulicah in bi se ga dalo zajemati z žlico. Običajna civilizacijska zategnjenost vse bolj popušča, gostilne in lokali pa se polnijo, grdota mesta se v temi ublaži, odsevi razsvetljave v lužah pa poskrbijo za velikomestni videz. Saj ne, da smo vsi kar na lepem zadovoljni z dnevom, ki je minil, niti se ni nadejati, da bomo kar na lepem ugotovili, da znamo živeti, še zdaleč ne. Se pa le pozna, da je vsakdanost s svojimi krutimi pogruntacijami nemočna pred preprostim dejstvom, da je treba spati. Porkerije, vsaj tiste uradne, morajo počakati do jutri, demagogi vseh barv pa se zdaj, namesto z malverzacijami, ukvarjajo s svojimi pižamami in zobnimi protezami. Pa smo spet pri nočnih omaricah in knjigah na njih. "Kdor bere, ne bluzi," zagotavlja slogan, ki mi je zaradi nekakšne preproste nežnosti še kako po volji. In kdaj, če ne pred spanjem, bo čas za tisti kotiček glave ali duše, da ne rečem srca, kamor ne sežejo borzna poročila, ocvirki iz uradnega lista in kolektivnih pogodb. Kjer se človek ne počuti do kraja razprodan. Kotiček ali pa vrtiček, ki se ga spleča gojiti, saj pomeni morda edino še preostalo svobodo in enega redkih dosegljivih užitkov. In ki, dokazano, brez branja nikakor ne more uspevati. Domišljija ni luksuz in dekadentna kaprica, je življenjska potreba, ki se, če jo zabrišemo skozi vrata, vrne skozi okno. Ki bogato nagrajuje sodelovanje in težko kaznuje zanemarjanje. Nad celino se ne zbirajo le oblačne fronte, pač pa tudi fronte sanj. Budni ali speči, vsi bomo sanjali.

Michelangelo je v svojih sonetih slavil noč, čas, ko je končno lahko zlezel z odrov v Sikstinski kapeli, se nehal prepirati s papežem, se znebil marmornega prahu, ki mu je sedal na pljuča. Se končno spravil spat. Pa potem prav hitro spet vstal, ves ožuljen in nespečen, in ob sveči risal ali pesnikoval. Eksistenca, polna žara in predanosti, moč, ki še

danes osuplja, genialnost, ki preplavlja ure in dneve, ki ne pozna omejitev. A, ne pozabimo, obenem tudi naročniki, ki so ga bili vredni, vladarji pač, ki so bili obenem tudi aristokrati duha. Današnji umetnik seveda niti približno ne more računati na *jet set*, nagnjenje do nočnega dela pa je ostalo. V petsto letih, kar nas jih loči od manične vneme visoke renesanse, se je tako zvrstilo sto dvainosemdeset tisoč šeststo petindvajset noči predanega eksperimentiranja. V samopozabi, ki je podnevi vse težje dosegljiva, za avtentično umetnost pa bistvena. V budnosti, ki je fantastična, kadar jo podžiga navdih ali pa vsaj zavzetost, ki pa postane najtežje prekletstvo vsakomur, ki je vanjo prisiljen zaradi finančne stiske. Umetnik na primer, ki je redno zaposlen, in ga najnovejše grožnje na videz niti ne zadevajo, ki pa, v omenjenih poznih urah, ki mu edine še preostajajo, vse bolj tudi sumniči, da je padla šele prva domina. In da se šparanje ne bo tako kmalu nehalo, potem ko se bo enkrat začelo.

Nekaterim se je to noč (ko je ura že nekaj čez eno) že posrečilo zaspati, drugim pa pozabiti na vse skupaj. Tretji še vedno mozgajo in se grizejo, kot da ne obstajajo tudi obetavnejše možnosti nočnega življenja. Vsaj komu pa se je, upam, vendarle posrečilo kaj omembe vrednega. Jaz grem spat, ne da bi odgovorila na prvotno postavljeno vprašanje. Kaj berejo ... saj veste kdo.

In tako bom zaspala, v nočni mori pa se mi bodo nenadoma prikazale Butale. Šentflorjanska naselbina, kjer bo vaška komanda ugotovila, da je umetnost odvečno in potratno razkošje. Malo popridigala v duhu varčevanja, sprejela na videz racionalne ukrepe, s katerimi pa ne bo prav ničesar izboljšala, le lepo število samozaposlenih bo spravila v *nemogočo stisko*. Ker se pač ne pomisli, da umetnik ni le iskalec lepote in smisla, umetnik je tudi v socialnem oziru olajšanje, saj za svoje preživetje dosledno skrbi sam, njegove zaposlitve pa ne premleva neskončno draga mašinerija. In kaj si država zdaj obeta od tega, da bo toliko in toliko finančno in socialno neproblematičnih oseb spravila pod mejo revščine? Še v sosednjih Tepanjcah so sposobni podvomiti, da bodo na ta račun pridobljena sredstva kaj bistveno izboljšala splošno stanje. Pa kaj še! Denar bo, kot vedno, kar poniknil, dosedanji reveži bodo ostali to, kar so, pridružile pa se jim bodo še trume novih, nad tem se zgraža še Cefizelj. Ki mu je tudi jasno, da se je nekdo spravil na finančno najbolj ranljive (sam tega ne dela). Tako tudi ni naključje, da so bile v isti sapi črtane tudi ugodnosti za družine z več otroki. Za spoznanje, da tistemu, ki odžira najmlajšim, ni zaupati, pa niti ni treba biti ravno butalski državljani. In da Butale najbrž niso edina država, ki noče dovoliti, da bi se ji pomagalo ravno na področjih, o katerih sama največ klobasa. Pri nataliteti in pri prepoznavnosti.

Pa kaj bi to. Mesečina je tudi nad Butalami mesečina.